

TETŐANTENNA

Kopog az írógép, ki tudja, hol áll meg... Sorozatról sorozatra így kezdődött Jancsó Miklós és Gyurkó László tévéfilmsorozata. Most, hogy véget ért, a jegyzetirő szinte tanácstalan. Mire vélje az egészet? Egy zseniális rögtönzésnek, monstre újgyakorlatnak, könnyed balettnek álcázott, de súlyok alatt vándorló, szorongó, kínos, fájdalmas menetelésnek? Vagy, ha még egy ellentét kell, hát tessék: öntudatunkra ébresztésnek, avagy rezignált, mégis boldog legyintésnek, hogy ez volt, ez a felrobbanás az életünk, az elbitangolt, az elbitangoló?

VÉDENCEM: GYURKÓ LÁSZLÓ

... és Jancsó Miklós. Jó hecc, ugye? Többször végigolvastam Gyurkó László *Faustus doktor boldogságos pokoljárását*, de a Jancsó Miklós inspirálta előbbeni kérdésekre továbbra sem tudok válaszolni. A filmet hiba volna elmesélni, a történet ágas-bogas cselekményszálait kedélyesen vagy kedélytelenül újra szétcserezni és összecsomózni; már azért is, mert tisztán áll előttünk Szabados György élete. Nemcsak az övé, de a bőséges narrációnak hála, a többieké is.

Helyesebb és célravezetőbb Jancsó kameráján át, Jancsó szemével nézni ezt a történetet. Gyurkó László regényfolyamáról már elmondta a magáét az irodalmi kritika. Ez a porond nem alkalmas arra, hogy az ott elhangzó ostorcsatogásokból fonjunk új, süvöltő szimfóniát. Tehát: mit látott, mit láthatott Jancsó Gyurkó regényében? Valószínűleg: politikumot. És, de csak másodsorban, szereplő személyeket. Erre inthette már Gyurkó publicisztikai hüvösségű, információkat információként adagoló, tárgyalások jegyzőkönyvére emlékeztető írásmódja. Milyenek ezek a jegyzőkönyvek? A vádlott az utolsó szó jogán felsikolt: „Ártatlan vagyok! Éljen a Magyar Kommunista Párt...” — Mindebből az utókorra a következő, vagy ehhez hasonló szöveg marad fenn: „Az elitelt ártatlanságát hangoztatta és abbéli meggyőződésének adott hangot, hogy az uralkodó eszmeáramlat és

ideológia az egyetlen helyes és követendő út, bár munkásosztályunk vezető erejét — Magyar Szocialista Munkáspárt — tévesen Magyar Kommunista Pártnak nevezte.”

Hogy közben az üvöltő hang erejétől majdnem leesett a címer a falról? Az nem számít. Az olyan tény, ami nem kerül bele az egyébként feltűnő gondossággal vezetett jegyzőkönyvbe. Nem azért, mint ha e tény el kívánná hallgatni a jegyzőkönyvvezető, hanem azért, mert ez a féle *szétteljesítés* már nem fér bele e műfajba.

Jancsó Miklós vállalta ezt a zárt, fegyelmezett modort igénylő stílust. Hogy jól tette, az valószínűsíthető. Hiszen különben egy hosszadalmas — még hosszadalmasabb — Wagner-sorozat jött volna ki a dologból. Feltűnő ez a puritanizmus, mely közben kiirívó dolgokat művel. Kettős, olykor hármas narrációval is él. Sokszor feleslegesen emelve ki a szövegből olyan magyarázó részeket, amin nincs mit magyarázni. Itt nem a szereplők nyilvánulnak meg, csupán annyi történik velük, amennyit a láthatatlan narrátor hangja engedélyez számukra. Ezeknek a szereplőknek nincsenek *titkos gondolataik*, vagy ha vannak, azt csak a színészi zsenialitás szintjén adhatják tudtunkra. (Ilyen például idősebb Szabados György, Gera Zoltán alakítása. Gera Zoltán behelyettesíthetetlen, majdnem néma, közhelyről közhelyre járó apafigurája iszonyatos terheket hordoz. És Gera Zoltán győzi ezt színészi erővel.)

E titkos gondolatok hiánya — politikai történetről lévén szó — nem kifogásolható. Hiszen technikaiilag az a probléma, hogy a fél ország lakosságának kellett estéről estére, két hónap alatt megmagyarázni, miképp is éltünk itt, Magyarországon negyven esztendőn át. Jancsó erre tesz kísérletet. Kamerája előtt ott baletteznek azok a figurák, akik apáink, anyáink, testvéreink, pártfogóink, ellenségeink, közönyöseink voltak. A kamera kegyetlen, nem irtalmaz senkinek. Itt kérem nincs kivel azonosulni. Az pedig, hogy ki mennyi információt képes ez információözönből magába fogadni, sőt, új információként, de saját verziójaként

elfogadni, szinte magánügyé válik.

Ez az egyetlen dolog, ami kifogásolható a tévéfilmben. Hiszen a többi, jól idehallatszható hibalista, Jancsó Miklós védjegyével ellátva, már stílus. Az pedig stíluskérdés, hogy ilyesmin vitatkozunk-e. Számomra bravúrosnak tűnik föl, hogy Jancsó képes volt félszáznyi (?) színészét azonos koreográfia szerint mozgatni, kilenc részen át. Más kérdés, hogy ez most, 1984-ben farsztónak látszik. De Jancsó már sokszorosan bebizonyította, hogy formai kérdésekben *mindig* neki van igazsága, ő az, aki nemcsak előbbre lát, de *másként* is. És ez a másképp: ő maga.

Bács Ferenc és Bársági Ildikó egymásra utalásában is különálló személyeket adott. Bács Ferenc formálásában a politikus függetlensége és párthűsége intellektuális, színészi bravúrszám. Bács Ferenc ma a legszebb magyar férfiszínészek karcsú élcsapatába tartozik. Rajk László lehetett talán ilyen. Bársági szépsége ugyanígy nézőformáló szerepet játszik a filmben. Timár Éva is szép, mint fiatal anya. Később szürkítő maszkkal vonták be a fodrászműhelyben, aligha alakítása előnyére. Halász Judit is szép. (Azért hangsúlyozom, civil módra, ezt a szépségdolgot, mert a mai tévéfilmek és mozifilmek többségükben a csúnya emberek ábrázolására szorítóknak.) És Halász Judit jó is. Árvasága, hűsége, felnőttsége, társakarása ritkuló emberi erény: ezekből formált a feleség-figura. Görbe Nóra felszabadult kamaszlánya intenzív, lüktető jelenség.

És a két Szabados György: Balázsovits Lajos és Kozák András. Az előbbi az ifjabb, a hívőbb, az erősebb, az utóbbi az emberélet útjának felén már túl jár, okos, kimért, de magánemberként még érző kebel. Van-e, lehet-e két Szabados György? Lehet, akár három is. Ha Kozák András Szabadosa nem vész a Balatonba, talán viszontláthatuk volna mondjuk a néhány év múltvai Andorai Péterként.

Most, fogalmazás közben derül ki, legalábbis számomra, hogy se Balázsovits, se Kozák nem lépett túl saját színészi hatáskörén. Ami annyit jelent, hogy egy-egy váratlanul felbukkanó arc mellettük

több szint, elevenséget viselt, mint az övék.

De hát, mint tudjuk, a Bánk bán se igazán hálás szerep. Petúr! Az igen! —

Ők ketten viselik azt a súlyt, amit ez a negyven év korunk meg nem változott, de mégis boldogságos Bánk bánjaira rakott.